

ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΤΩΝ ΒΟΙΩΤΩΝ

Желећи да учини разумљивијом улогу коју је имала Беотија на почетку Коринтског рата (395. пре н. е.)¹⁾, непознати писац Оксириншке Хеленске историје ушао је у краћи, добро познати, екскурс о уређењу Другог беотског савеза и завршио га реченицом:

Τὸ μὲν οὖν ἔθνος (тј. Беоћани) ὅλον οὕτως ἐπολιτεύετο, καὶ τὰ συνέδρια καὶ τὰ κοινὰ τῶν Βοιωτῶν ἐν τῇ Καδμείᾳ συνεκάθειζεν²⁾.

Наведени текст овде је донет дословно, у облику који нам пружа његов једини извор, чувени Лондонски папирус нађен 1906. у Оксирињу. Међутим, већ први његови издавачи, Гренфел и Хант, изоставили су последње *καὶ*, и на тај начин знатно изменили исказ другог дела реченице³⁾. Сматрајући обрт ...τὰ συνέδρια καὶ τὰ κοινὰ... συνεκάθειζεν неразумљивим и немогућим, они су брисањем свезе претпоставили да се ту сведочи само о федералном савету као телу које се састајало на Кадмеји. Овакво читање Гренфел и Хант су задржали и у својој засебној едицији Оксириншких *Hellenika* (из 1909. год.), а од њих су га преузели готово сви доцнији издавачи: Е. Мајер (1909.), Ј. Х. Липсијус (1916.), Ф. Јакоби (1926), М. Ђиганте (1949.) и, најновији, В. Бартолетти (1959.). Изузетак представља Е. Калинка⁴⁾, чији текст у тачки о којој је реч, после уклањања целих других *καὶ τὰ* и промене места речи *κοινὰ* гласи *τὰ κοινὰ συνέδρια*. Том емендацијом, сасвим невероватном и, уосталом, неприхваћеном, Калинка је дао исти смисао реченици какав и његови претходници, и такође схватио *κοινὰ* као атрибут за *τὰ συνέδρια*, мењајући му једино вид.

Према нашем мишљењу, међутим, постоји прихватљива могућност да се горње санације избегну, и очува рукописна традиција недирнутом. Други део наведене реченице садржи два субјекта и треба га превести „веће и скупштина Беоћана заседаху на Кад-

¹⁾ В. о тим догађајима F. Schober, *Phokis*, RE XX (1941) 485 sq.; уп. К. L. McKay, *The Oxyrhynchus Historian and the Outbreak of the 'Corinthian War'*, Class. Rev. 3 (1953) 6 sq.

²⁾ *Hellenica Oxyrhynchia* XVI (XI) 4, ed. V. Bartoletti, Lipsiae 1959 (Bibl. Teubneriana).

³⁾ В. P. Grenfell — A. S. Hunt, *Theopompus (or Cratippus)*, *Hellenica*, The Oxyrhynchus Papyri, V, London 1908, 173, 228.

⁴⁾ У оцени Липсијусова издања (*Gött. gel. Anz.* 1917, 415) и у свом сопственом (Lipsiae 1927, Bibl. Teubneriana).

меји⁶⁾. Услов који поставља оваква интерпретација, састоји се у признању постојања федералне беотске скупштине која, како се мисли, није иначе посведочена у време Другог беотског савеза (447.—386.)⁶⁾. Последња околност је и била прећутни разлог из којег су досадашњи издавачи и коментатори одбијали да поверују у аутентичност другог καί, и на тај начин пруже једини доказ, како је изгледало, о постојању тако значајног тела какво би беотска скупштина представљала. Од свих научника који су се бавили текстом Оксирињске историје и структуром Другог беотског савеза уопште⁷⁾, то је изричито написао само Ц. А. О. Ларсен, познати стручњак за питања хеленског федерализма. Изјашњавајући се и сам, у једној напомени, против оригиналне верзије цитиране реченице, Ларсен је дао своје разлоге: „It would hardly be possible to retain the conjunction and see a reference to meetings of both a council and an assembly. The language would be strange and there is no other evidence for a federal assembly in addition to the council“⁸⁾. Изгледа нам, међутим, да ови и други приговори учињени претпоставци о постојању савезне скупштине код Беоћана у времену од 447. до 386. немају потребне снаге, и да постоје, с друге стране, аргументи за потврдно решење.

Други беотски савез представљао је умерено олигархијску организацију са специфичним представничким системом власти, који се одражавао у саставу федералног савета и комитета једнаесторице беотарха, подробно објашњеном на поменутом месту Оксирињског папируса⁹⁾. Таквих и сличних савеза у доба грчке независности било је више, и за све имамо разлога веровати да су држали поред савета или изнад њега скупштину као орган директног управљања. Подаци о њима су, истина, често врло оскудни и недовољно прецизни, особито за старији период у који спада и Друга беотска лига, али овај општи закључак не долази у питање. Најранији савез те врсте о којем уопште нешто ближе знамо, јесте Панјонски каинон. Време његова оснивања се не да тачно одредити (вероватно га треба тражити пре седмог века) док је његово поли-

⁶⁾ Наш превод ставља подмете у јединину, јер њихов оригинални број, којим се мисли на многа појединачна заседања у току времена, није у духу српског, в. ниже.

⁷⁾ Уп. најпотпуније приказе његова уређења: R. J. Bonner, *The Boeotian Federal Constitution*, Class. Phil. 5 (1910) 405 sqq. (уп. id., *The Four Senates of the Boeotians*, Class. Phil. 10 (1915) 385, нап. 2); H. Swoboda, *Studien zur Verfassung Boiotiens*, Klio 10 (1910) 315 sqq.; G. Busolt — H. Swoboda, *Griechische Staatskunde*, II, München 1926, 1417 sqq.; W. Schwahn, Συμπολιτεία, RE, II R. IV (1931) 1217 sq.; J. A. O. Larsen, *Representative Government in Greek and Roman History*, Berkeley and Los Angeles 1955, 31 sqq.; L. Moretti, *La federazione beotica sino al 422 a. C.*, Ricerche sulle leghe greche, Roma 1962, 132 sqq.

⁷⁾ В. исцрпан списак литературе у Бартолетијеву издању, pp. XXVII sqq.

⁸⁾ Larsen, *op. cit.*, 204, нап. 29. Уместо трећег аргумента, Ларсен наглашава важност савезне буле, о чему в. ниже.

⁹⁾ Уп. Busolt — Swoboda, *op. cit.*, II, 1414 sqq.; Larsen, *op. cit.*, 31 sqq.; Moretti, *op. cit.* 132sqq.

тичко нестајање последица слома јонског устанка 494. и персијског поробљавања¹⁰). Неколико места из Херодота указују да је ова, вероватно лабава федерална држава, имала не само један делиберативни орган већ и примарну скупштину: уп. напр. почетак познатог 170. поглавља прве књиге: *κακαχωρέων δὲ Ἴωνων καὶ συλλεγομένων οὐδὲν ἦσσαν ἐς τὸ Πανιώνιον...* (око 540.).¹¹) Готово исто-времена и у више праваца сродна Другом беотском савезу је Тесалска федерација, која је у току петог века, услед издвајања већих градских насеља и слабљења централне власти, прерасла из племенске у савезну организацију. Њено је уређење било делимично олигархијско, с пасивним политичким правима ограниченим на један слој грађана, али је суверенитет носила федерална скупштина чија *pséphismata* помињу Демостен¹²) и Есхин¹³) (уп. Diod. XVII 4,1), премда је у четвртм, а вероватно већ и у петом веку постојало и веће састављено од тесалских хипеја¹⁴). У овај број иде и Халкиђанска лига, основана око 432. а растурена 379., чији се одговарајући органи помињу у изворима као *demos*¹⁵) одн. *boule*¹⁶) Олићана, према савезном главном граду у којем су се састајали¹⁷). Остале хеленске федералне државе старијег доба су имале, исто тако, своју заједничку скупштину, али без једног сталног већа, или бар ово није поуздано посведочено. Међу њих спадају савези Опунтских Локра¹⁸), Фокићана¹⁹) и Акарнана²⁰). Нове и обновљене

¹⁰) В. L. Ziehen, *Πανιώνια*, RE XVIII (1949) 601 sq.

¹¹) В. о овим органима и самом коиноу Larsen, *op. cit.*, 27 sqq.; C. Roebuck, *The Early Ionian League*, Class. Phil. 50 (1955) 26 sqq.

¹²) I 22, II 11.

¹³) III 161.

¹⁴) Уп. Busolt—Swoboda, *op. cit.*, II, 1481 sqq., нарочито 1487, са нап. 2; Larsen, *A New Interpretation of the Thessalian Confederacy*, Class. Phil. 55 (1960) 240 sqq.

¹⁵) Xen., *Hell.* V 2, 17; Demosth. IX 56.66.

¹⁶) Theop. fgm. 143 J.

¹⁷) Уп. Busolt—Swoboda, *op. cit.*, II, 1505 и нап. 2. Указујући с правом да се под изразом *ὁ τῶν Ὀλυθίων δῆμος* у овим примерима мисли на целу федералну скупштину, Бузолт ипак сумња да је аналогни случај са *βουλή ἢ τῶν Ὀλυθίων*. Чак и да је превод другог термина „Олинтско веће“ тачан у конституционалном погледу, врло је вероватно да је ова лига, као и остале (уп. Schwahn, RE II R. IV (1931) 1175), имала једнако уређене и државе чланице и централну власт. — Ларсенова претпоставка (*Repr. Gov.*, 44) да *demos* у поменутиим примерима можда не мора значити примарну скупштину једне демократске државе, него, просто, „Олинтско становништво“, неприхватљива је због недвосмислене Ксенофонтове формулације: *καὶ τοῦτων ἡμεῖς* (тј. Лакедемоњани) *οὐδὲν λέγομεν ὅ τι οὐ καὶ ἐν τῷ τῶν Ὀλυθίων δῆμῳ μυριόλεκτόν ἐστι* (*Hell.* V 2,17). О лиги в. иначе Schwahn, RE, II R. IV (1931) 1193.

¹⁸) Уп. Busolt—Swoboda. *op. cit.*, II, 1457.

¹⁹) *Ib.*, 1451; Schwahn, RE, II R. IV (1931) 1213.

²⁰) Busolt—Swoboda, *op. cit.*, II, 1463 и нап. 4. Бузолт узима Ксенофонтон податак (*Hell.* IV 6,4) о Агесилајеву обраћању *πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Ἀκαρνάνων* у град Страт, за време кад су се Акарнани били разбежали по земљи уплашени ратом, као доказ да је Акарнански коинон био федерално веће, а не скупштина, која се није могла сабрати у таквој ситуацији. Међутим предлог за прилазак

федерације четвртог, трећег и другог века, услед дејства разноврсних чинилаца, особито афирмације демократских режима и потребе за јачом централизацијом у симполитијама, не само да редовно имају уз савет и примарне еклесије, него и дају овим другим већи политички значај²¹⁾. Бројност савеза тог времена и, нарочито, релативно богатство извора, не дозвољавају да се овде опширније изложе сви одговарајући примери (ахајски, етолски, магнетски, епирски и многи други). Као илустрација може послужити Аркадска лига, чије уређење²²⁾ пружа веома блиске аналогije уређењу Другог беотског савеза. Основан 370., Аркадски коинон је све најважније послове поверавао својој скупштини, чије име οἱ Μύριοι „Десет хиљада“ указује да су политичка права имали вероватно само неки грађани, можда они хоплитског ценза²³⁾. На прескриптивима аркадских декрета²⁴⁾ помиње се поред скупштине и савезни делиберативни орган, була, уз једно тело од педесеторице демијурга у којем су државе чланице биле заступљене у очевидној сразмери према њиховој величини. Засад је тешко одредити да ли су демијурзи чинили целокупно веће или само једну његову комисију, али од интереса је подвући подударност Другог беотског и Аркадског савеза у свим конституционално важним тачкама: скупштина, веће, имовни ценз, репрезентативни принцип у федералном савету.

Како горње излагање показује, интерпретација последње реченице шеснаестог поглавља Оксириншке Хеленске историје као сведочанства о заседању како беотске буле, тако и беотске скупштине на Кадмеји сасвим се слаже са општом сликом коју имамо о организацији хеленских федерација. Утолико пре је неопходно ближе размотрити непосредне аргументе изнете против тезе о постојању заједничке беотске скупштине у периоду 447.—386.

Ларсенов први приговор да би у случају таквог тумачења овог текста његов језик постао чудан, није оправдан. Синтактички

Акарнана Пелопонеском савезу Агесилај је морао упутити њиховој надлежној институцији без обзира на тренутно стање, утолико пре што су и у нормалним приликама знатну већину учесника чинили становници града у којем се заседало. Мишљење неких преводилаца (напр. J. Hatzfeld-a, у његову издању *Hellenika*, II, p. 41, Paris 1948, G. Budé) да *koinon* овде означава цео савез, неприхватљиво је обзиром на јасне речи Ксенофоктове: *πέμψας εἰς Στράτον πρὸς τὸ κοινὸν . . . εἶπεν . . .* — Уосталом, *koinon* као име за акарнанску скупштину помиње се редовно на декретима с краја трећег и другог века, в. ниже. Није сигурно, међутим, да је и савет који је потврђен за то, доцније време, постојао и раније. Шваново гледиште (*RE*, II R. IV (1931) 1194) да Акарнани у 5. и 4. веку, упркос прилично развијеним градовима, још нису чинили савезну државу, није оправдано.

²¹⁾ Уп. Larsen, *Repr. Gov.*, 66 sqq.

²²⁾ В. о њему Busolt—Swoboda, *op. cit.*, II, 1406 sqq. Ларсенова реконструкција (*Repr. Gov.*, 72 sqq.) прилично је произвољна.

²³⁾ Литерарне потврде за скупштину „Десет хиљада“ су: Xen., *Hell.* VII 1,38. 4,2. 4,33 sq.; Aristot. ap. Harpokr. (fgm. 483 R.³); Diod. XV 59,1; Demosth. XIX 11. 198; Aischin. II 79. 157; Paus. VIII 32, 1, за епиграфске в. следећу напомену.

²⁴⁾ М. N. Tod, *GHI* II 98 sqq., бр. 132; E. Kunze, *Olympia-Bericht* VII, Berlin 1961, 212, а.

и стилистички наведена реченица у изворном облику је потпуно исправна. Сингулар предиката је у складу са класичним правилима конгруенције с обзиром да су подмети средњег рода²⁵); уосталом, ако се и брише καί, преостали субјект συνέδρια је опет у множини. Даље, глаголи чија основа садржи значење „седети“ коришћени су да обележе састанке како сталних, тако и повремених тела, уп. напр. συγκαθεζόμενος δ' αὐτὸς ἕκαστός ἐστι τῶν τὰ τοιαῦτα ποιούντων (Demosth. 1434,6), ἔδοξέ μοι περὶ πρῶτον ὕπνον ἐν τῇ Πυκνῇ ἐκκλησιάσειν πρόβατα συγκαθήμενα (Aristoph., *Vesp.* 31sq.), οἱ ... τριάκοντα... συνεκάθηγτο ἐν τῷ συνεδρίῳ (Xen., *Hell.* II 4,23). Нека објашњења су потребна само око употребе речи *synedrion* и *koinon* у предлоženим значењима.

Грчка федерална терминологија добро познаје апелатив *synedrion* „савезно веће“, и без додатка *koinos*, како показује неколико следећих примера. Делфска амфиктионија петог и четвртог века је имала уз повремену еклесију и делиберативно веће, које одговара савезним већима једноставно називано у том раздобљу συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων²⁶), уп. Diod. XVII 4,2: (Ἀλέξανδρος) τὸ τῶν Ἀμφικτυόνων συνέδριον συγκαχῶν... (335.). На сличан начин, чланове епирског синедриона, чија старост иде свакако до оснивања симахије на почетку четвртог века²⁷), помињу писана сведочанства без овог атрибута. Најстарије од њих је исправа о подарењу епирског грађанског права из друге половине четвртог века, на којој фигурира [γρχιμχτεῶν] συν[έδροις]²⁸). Исти је случај и са насловом етолског синедриона одн. етолских синедра, који су документовани у званичним натписима трећег столећа и доцнијим, али су врло вероватно постојали још од времена увођења савезне централне власти пре 367²⁹). Тако се у познатој етолској пресуди за поравнање Мелитајеја и Переја с краја трећег столећа наводе као изабране судије τὸ συνέδριον ἄπην... καὶ οἱ προστάται τοῦ συνεδρίου³⁰). Бирајући између познијих држава ове врсте, треба рећи да ни Акарнани нису придавали официјелној титули свога већа или својих већника придев *koinos*, како показују помени овог, можда и старијег тела, на декретима насталим после реорганизације савеза 314³¹). Напр. акарнански уговор о прија-

²⁵) Уп. E. Schwyzer, *Griechische Grammatik*, II, München 1940, 607 sq. са примерима.

²⁶) V. Busolt—Swoboda, *op. cit.*, II, 1306sq.; U. Kahrstedt, *Συνέδριον*, RE, II R. IV (1932) 1333 sq., са другим примерима.

²⁷) Уп. K. J. Beloch, *Griechische Geschichte*² III 2, Berlin und Leipzig 1923, 182. О времену формирања Епирског савеза в. P. Lévêque, *Recherches nouvelles sur l'histoire de l'Épire*, REG 70 (1957) 495 sq.

²⁸) SGDI 1337, р. 3. Натпис потиче из доба владе Александра I, а не Александра II, Пирова сина, уп. Lévêque, REG 70 (1957) 495.

²⁹) V. Larsen, *Repr. Gov.*, 69 sq.

³⁰) IG XII 2,205, pp. 32 sq.

³¹) Уп. Busolt—Swoboda, *op. cit.*, II, 1465sq.; Schwahn, RE, II R. IV (1931) 1196sq.; Ch. Habicht, *Eine Urkunde des Akarnanischen Bundes*, Hermes 85 (1957) 109 sq. В. и горњу вап. 20.

тељству и савезништву са Етолцима садржи клаузулу *πεμπόντω δὲ τὰμ βοάθειαν ἐγ μὲν Ἀκαρνανίας οἱ στραταγοὶ τῶν Ἀκαρνανῶν καὶ εἰ σύνεδροι*³²⁾, док се на једном натпису из 208/7. секретар већа назива *συνεδρίου γραμματεὺς*³³⁾.

С друге стране, ни употреба термина *koinon* за савезну скупштину не представља никакву изузетност у техничком, али и ширем, литерарном језику. Ова појава стоји у директној или посредној вези са грчким схватањем државе као скупа појединаца непосредно укључених у управу, које следствено изједначаје савезну организацију, природно названу *κοινόν* „*commune*“, са њеним примарним органом. Од већег броја таквих случајева, навешћемо само неке. Као што је већ речено (нап. 20), Ксенофонов текст о Агесилајевој интервенцији 389. у Акарнанији, којом приликом је спартански краљ *πέμψας εἰς Στράτον πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Ἀκαρνανῶν εἶπεν ὥς, εἰ μὴ παυσάμενοι τῆς πρὸς Βοιωτοὺς καὶ Ἀθηναίους συμμαχίας ἑαυτοὺς καὶ τοὺς συμμάχους αἰρήσονται, δηλώσει πᾶσιν τῆν γῆν αὐτῶν...* (*Hell. IV 6,4*), може се разумети само ако претпоставимо да *κοινόν* ту значи федералну скупштину. Наведену аналогију, временски и стварно веома блиску разматраној реченици Оксириншког папируса бр. 842, потврђује и употпуњује природа једног друкчијег изворног материјала. Санкционишуће формуле акарнанских декрета краја трећег и другог века гласе *ἔδοξε τῷ βουλᾷ καὶ τῷ κοινῷ τῶν Ἀκαρνανῶν*³⁴⁾, што показује да други субјект, конфронтиран са булом, означава скупштину. Исто тако, коинон је био и званични наслов етолске скупштине³⁵⁾; код писаца се среће већ у вези са догађајима из 314: (*Ἀριστόδημος*) *ἐπὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Αἰτωλῶν δικαιολογησάμενος προετρέψατο τὰ πλῆθη ...* (*Diod., XIX 66,2*). Етолски пример је особито вредан стога што се у истој лиги, како смо видели, савет често звао синедрион, те имена обају његових најважнијих тела сасвим одговарају подметима задње реченице шеснаестог поглавља Оксириншке Хеленске историје. Такву подударност налазимо и код Епирског и Критског савеза, уз нову повољну околност да смо у стању цитирати један текст за сваки од њих, који сједињује оба термина³⁶⁾: почетак напред поменутог епирског документа из друге половине четвртог века гласи [*Βυσιλλύοντος*] *Ἀλεξ[άνδρου ἐπὶ προστάτα Μολοσ]σῶν Βαρχ[—[γρχμματεῦ]ντος δὲ συ[έδριος Μολοσσῶν τὸ κοινόν] τῶν Μολ[οσσῶν...]*³⁷⁾ а

³²⁾ *SIG*³ 421, pp. 33sq. Различито датсван, можда најпре спада у 272.—265. како мисли Н. Swoboda, *Zur Geschichte von Akarnanien*, *Klio* 10 (1910) 397 sqq., а прихвата Hiller von Gaertringen ad n.

³³⁾ О. Kern. *Die Inschriften von Magnesia am Maeander*, Berlin 1900, бр. 31. Уп. Habicht, *Hermes* 85 (1957) 112.

³⁴⁾ Habicht, *Hermes* 85 (1957) 88 sqq.; *IG IX* 1,513—517; *SIG*³ 669.

³⁵⁾ Schwahn, *RE*, II R. IV (1931) 1208.

³⁶⁾ Синедрион заступају његови чланови синедри.

³⁷⁾ *SGDI* 1337, уп. горњу нап. 27. Допуну [τὸ κοινόν] предложио је М. Р. Nilsson, *Studien zur Geschichte der alten Epeiros*, Lund 1909, 59, 2; уп. Busolt—Swoboda, *op. cit.* II, 1473, нап. 3, Lévêque, *REG* 70 (1957) 495.

у прескрипту једног критског декрета издатог нешто пре 220. читамо [ἔδοξε τοῖς συνέδροις καὶ τῶ[ι κοινῶ]ι τῶν Κρηταίων...³⁸⁾ Горњи цитати, истина, не пружају паралела за употребу дискутованих назива у плуралу, са значењем, претпостављеним у нашем преводу (уп. нап. 5), појединачних заседања већа и скупштине. За синедрион, такви случајеви су познати, иако ређи; Плутарх напр. овако објашњава разлог једном Темистокловом иступању у већ поменутој Амфикионијској институцији: ἐν δὲ τοῖς Ἀμφικτυονικοῖς συνεδρίοις τῶν Λακεδαιμονίων εἰσηγουμένων, ὅπως ἀπειρώνται τῆς Ἀμφικτυονίας αἱ μὴ συμμυχήσασαι κατὰ τοῦ Μήδου πόλεις... (око 477., *Them.* XX). Што се тиче коинона, одговарајући пример нисмо успели наћи, али таква употреба би била сасвим природна и разумљива. Задовољавајућу аналогију, уосталом, дају речи истог значења, као ἐκκλησίαι и ἀπέλλα, уп. напр.: προγράφουσι (тј. οἱ πρυτάνευοντες) ... τὰς ἐκκλησίας οὗτοι (*Ath. Pol.* XLIII 4), ... οἱ πρυτάνεις ... ὑπὲρ τῶν θυσίῶν ὧ[ν] ἔθουον τὰ πρὸ τῶν ἐκκλησιῶν (*SIG*³ 487, pp. 9sq., слично и *SIG*³ 400, pp. 5sq., оба натписа из 3 в.), [ἔδοξεν τ]ῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμῳι [Πτολεμαίε]ων ἐπὶ δύο ἐκκλησίαις (*OGIS* 47, pp. 1sq., 3 в.), ἔδοξε τῶι δάμῳι ἐν ταῖς μ[ε]γ[ά]λαις ἀπέλλαις (*SIG*³ 748, pp. 39sq., 1 в.) итд.

Претходна излагања су показала, надамо се, да нема ни стварних ни формалних препрека за разумевање обрта τὰ συνέδρια καὶ τὰ κοινὰ τῶν Βοιωτῶν ἐν τῇ Καδμείᾳ συνεκάθιζεν као сведочанства о заседању федералног беотског савета и скупштине на Тебанском акропољу. Напротив, у корист оваквог превода говори како сама традиција текста, тако и структура хеленских савеза. Јасно је стога, да се постојање беотске примарне скупштине, потврђене цитираним местом Оксирињских *Hellenika*, не може успешно порицати због околности да се ово тело, наводно, нигде другде не помиње. Чињеница да се о беотској скупштини говори у екскурсу о уређењу лиге само једном, и то на крају, не смета нашем тумачењу. Овај екскурс је и иначе непотпун, а бави се више организацијом држава чланица и принципом расподеле њихових политичких права и обавеза, него федералним органима³⁹⁾. Тако се и федерално веће у екскурсу наводи једанпут, опет у задњој реченици (испред тога се једино узгред каже да су булеути такође одређивани по репрезентативном начелу), без потребног објашњења да се и оно делило на четири дела⁴⁰⁾, док нема ни речи о хипарху, симорима и њиховом статусу итд. С друге стране, *testis unus* за античку, а и

³⁸⁾ *SGDI* 5146. О времену споменика в. Busolt—Swoboda, *op. cit.*, II, 740, нап. 3.

³⁹⁾ Како је указао већ Swoboda, *Klio* 10 (1910) 316.

⁴⁰⁾ О којима сведочи Тукидид, V 38. Околност да *Hell. Ox.* XVI В не помињу изричито поделу савезне буле у четири комисије навела је прве издаваче и више научника затим, да чак посумњају у њих и покушају с друшћом интерпретацијом Тукидидове главе 38. пете књиге. Ова несрећна идеја изазвала је живу дискусију, и била на крају заслужено одбачена, в. за библиографске податке Larsen, *Repr. Gov.*, 204, нап. 31.

познију историју не мора бити и *testis nullus*, особито ако је реч о савременику и поузданом писцу блиском догађајима, као у овом случају⁴¹). Такав став је неоправдан пре свега кад је у питању орган са повременим састајањем, чије деловање пада у сразмерно рано доба, доста оскудне литерарне и суво стилизоване епиграфске изворне грађе⁴²). Примера ради, за саму булу Другог беотског савеза, која је заседала стално и била носилац важних овлашћења, зна се једино из двају узастопних поглавља Оксириншке историје (XVI и XVII), од којих прво, како сматрамо, помиње и скупштину, и једног поглавља Тукидида (V 38) где се она морала навести због значајног неслагања са беотарсима и дипломатског заплета отуд проистеклог. У изворима овог периода често налазимо податке да су Беоћани склопили неки мир, објавили рат и сл., али из такве формулације се не може извести иначе вероватан закључак да се ту радило делом о одлукама савезне скупштине. Изузетак, и уједно тражену другу потврду беотског примарног тела представља, по нашем мишљењу, текст о којем се ниже расправља.

Пошто је увео читаоца у беотске домаће размирице између проатинске странке и њених противника Астије и Леонтијада, Оксириншки историчар је резимирао исход тих борби следећом реченицом:

Ἐδύλαντο δὲ τότε μὲν καὶ ἔτι μικρῶ πρότερον οἱ πε[ρ]ὶ τὸν Ἰσμη[νίην καὶ τὸ]ν Ἄνδ[ροκλειδ] <α> καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Βοιωτοῖς καὶ [παρὰ] τῇ βο[υλ]ῇ τῶν Βοιωτῶν, ἔμπροσθεν γάρ] προ[εἶ]χον οἱ πε[ρ]ὶ τὸν Ἀστίην καὶ Λεοντιάδην, χρόνον δὲ τινὲς συχνὸν καὶ τὴν πόλιν (тј. Тебу) διὰ κ[ρά]τους εἶ]χον (XVII 2).

Како је папирус на овом месту нажалост прилично оштећен, текст је прекривен рестаурацијама. Већина њих су поуздане и дугују се првим издавачима, Гренфелу и Ханту. Размиоилажења постоје у погледу речи малог волумена допуњених иза првог καί, иза ἔμπροσθεν и χρόνον. Несигурна је исто тако и одредба, за нас неважна, διὰ κ[ρά]τους], јер нејасни остатак сачуваног слова дозвољава и читање διὰ π[ρ]ο[ε]χούς]. Најзад, нова је рестаурација Βοιωτοῖς коју ми предлажемо уместо ранијег општег Θεβχίους. У првој тачки следимо Бартолетија који једини додаје ἔτι, вероватно с правом, да би се испунио расположиви простор. У другој, већина издавача укључујући и последњег, премда је лакуна за слово или два дужа, даје ἔμπροσθεν δὲ], изузев Калинке и Л. Кастиљонија⁴³) чије допуне гласе ἔμπροσθεν δὲ τι] одн. ἔμπροσθεν γάρ]. Кастиљонијев текст има више предности (елиминише једно δὲ које би уз остала два у реченици било стилски непријатно и могло

⁴¹) Уп. *Praefatio* Бартолетијева издања, pp. XVIII sqq.

⁴²) Уп. прескрипт беотско-атинског уговора о савезништву из 395. (Тод, *GHI* 14sq., бр. 101): [Συμ]μαχία Βοιωτῶν καὶ Ἀθηναίων [ων. . .], без навођења органа власти.

⁴³) L. Castiglioni, *Gnomon* 4 (1928) 21, у приказу Калинкине едисије.

збунити читаоца⁴⁴), боље одговара величини пропалог места, лепо се слаже с језичком употребом Оксириншког историчара) те је овде преузет. Лакуну иза Леонтијадова имена Гренфел и Хант су хтели испунити само са $\chi\rho\acute{o}\nu\sigma\nu$ τινά што је за њу прекратко, како је констатовао Калинка чију уверљиву рестаурацију [$\chi\rho\acute{o}\nu\sigma\nu$ δέ τινι] примају остали, па и Бартолетти.

Ако се, пак, овај одељак реконструише онако као што смо ми учинили, постаје очевидно да са $\epsilon\mu\pi\rho\sigma\theta\epsilon\nu$ γάρ почиње једна уметнута реченица која се завршава са $\Lambda\epsilon\omicron\nu\tau\acute{\iota}\alpha\delta\eta\nu$, и да следствено допуна $\Theta\eta\beta\alpha\iota\omicron\iota\varsigma$ није добра. Наиме, део [$\chi\rho\acute{o}\nu\sigma\nu$ δέ τινι] $\sigma\upsilon\chi\rho\delta\nu$ καὶ τῆν πόλιν...[εἴ]λον може се типати једино присталица Исменије и Андроклида, како због конструкције μέν—δέ тако и због чињенице да је ова група била на власти све од 396. до 382.⁴⁵), а Леонтијад и његови другови само у кратком размаку пре и после тога⁴⁶). Смисао основне реченице је потпуно јасан: проатинска струја је била утицајна и код самих [. . .], и код беотске буле, и дуго је држала Тебу, силом или убеђивањем. Њену структуру и положај поменутих трију одредаба у њој откривају недвосмислено свезе καί сачуване (претпоследња непотпуно) пред одредбама. Кад ствар тако стоји, немогуће је претпоставити да су као прво Исменијино упориште били наведени Тебанци, јер је њихов град поменут као треће, и то с нешто друкчијом формулацијом⁴⁷). Допуна Βοιωτοῖς заузима исти простор и једино је могућа с обзиром на садржај целог поглавља. С друге стране, она чини још схватљивијом заменицу οὐτότ-, с обзиром да су људи удостојени савезне буле имали нешто друкчији став у питањима беотске спољне политике од обичних грађана

⁴⁴) Стога и Јакоби ставља тачку иза $\Lambda\epsilon\omicron\nu\tau\acute{\iota}\alpha\delta\eta\nu$, издвајајући кратки оста так у нову, доста необичну реченицу.

⁴⁵) Swoboda, *Ismenias*, RE IX (1916) 2138; уп. P. Cloché, *La politique thébaine de 404 à 396 av. J.-C.*, REG 31 (1918) 315 sqq., где се доказује да у периоду после 404. ниједна од струја није озбиљно претезала; како Оксириншки историчар ставља почетак Исменијине премоћи „мало пре“ догађаја из ране 395., влада проатинске странке је трајала бар четрнаест година, а вероватно и више, имајући у виду беотско скретање према Атини одмах иза 404.

⁴⁶) Тачних података о дужини Леонтијадова вођења савезом пре 404., кад почиње краткотрајно раздобље углавном равноправне борбе између лаконофилских Беоћана и њихових противника (в. претходну напомену), нема. У *Hell. Ox.* XVII 3 В се вели да су први имали више власти за време Декелејског рата, али је велико питање да ли то значи већ од 413. Поред тога, Леонтијад није могао имати значајнију политичку активност тако рано, јер је његов отац још 431. био довољно млад да непосредно учествује у оружаном покушају да се изврши преврат у Плагеји, и при том страдао (Thuk. II 2, 3; 5, 7; уп. H. Schaefer, *Polemarchos*, RE, Suppl. VIII (1956) 1108), а сам Леонтијад још 303. биран за полемарха (в. Schaefer, RE, Suppl. VIII (1956) 1108). — Други интервал Леоантијадове управе још је безначајнији: 382.—379., в. Th. Lenschau, *Leontiadés*, RE XII (1925) 2040.

⁴⁷) Да πόλις ту треба разумети $\Theta\eta\beta\alpha\iota\varsigma$ види се по целом контексту. Теба је, уосталом, изричито поменута у претходној реченици: ἐν [ταῖς $\Theta\eta\beta\alpha\iota\varsigma$].

како указује, између осталог, и познати догађај из зиме 421/0⁴⁸). Читајући καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Βοιωτοῖς καὶ [πᾶρά] τῇ βο[υ]λῆ τῶν Βοιωτῶν, конфронтирани Βοιωτοί и βουλή τῶν Βοιωτῶν имају се разумети као савезна беотска скупштина и веће, јер би иначе етникон у основном значењу био сам довољан, а цитирање двају појмова различитих категорија у оваквој вези несхватљиво. Примери употребе етника за примарну скупштину, основани углавном на истој представи којом се идентификовао коинон са скупштином, чести су и у епиграфским и у литерарним текстовима. Од других је довољно поменути да сами Βοιωτοί више пута фигурирају као федерална скупштина Трећег беотског савеза⁴⁹), од првих бројне санкционишуће фразе типа ἔδοξε τοῖς Ἀπειρώταις⁵⁰) напр. карактеристичну ἔδοξε Μυλασεῦσιν, ἐκκλησίης κυρίης γενομένης⁵¹). Потпуну аналогију случају о којем је реч представљају натписи у чијим се прескрипцијама већ од друге половине трећег века⁵²) дају, бок уз бок, имена секретара етолске скупштине и етолског већа, титулисаних једноставно као γραμματεῦν τῶν Αἰτωλῶν и γραμματεῦν συνέδρων⁵³).

Како се после ове допуне оспораваном сведочанству шеснаестог поглавља Оксириншких *Hellenika* не може више пребацити усамљеност, преостаје да се у вези са последњим приговором изнетим против претпоставке о постојању беотске скупштине у време Другог савеза, расправе њене вероватне надлежности и друге особине. Судићи по Ларсеновим речима⁵⁴), овакво тело би због значаја и широких овлашћења федералног савета било беспослено и непотребно. Илуструјући важност буле, Ларсен наводи већ истичано Тукидидово поглавље (V 38) у којем се каже да четири комисије беотске буле ἄπην τὸ κῆρος ἔχουσιν, и горе дискутовани одељак из Оксириншке историје (XVII 2 В) где, међутим, треба према нашем предлогу рачунати с поменом и скупштине и већа. О првом сведочанству ваља рећи да се оно не сме схватити у строго конституционалном смислу и приписати државни суверенитет були. Примедбом ἄπην τὸ κῆρος ἔχουσιν Тукидид је хтео само да обавести

⁴⁸) Thuk. V 308. — Један разлог за Оксириншког историчара да подвуче изразом παρ' αὐτοῖς τοῖς Βοιωτοῖς] Исменијину превласт у скупштини као природну, могла је бити и околност да се ова странка борила против Тебанске хегемоније (уп. Bonner, *Class. Phil.* 5(1910) 416) и стога морала боље стајати у федералном органу који је укључивао и симоре (в. ниже), него у були где је репрезентативни принцип ишао у корист Теби.

⁴⁹) Напр. Diod. XV 52, 1 и др.; уп. Schwahn, *RE*, II R. IV (1931) 1219, 1241, 1251.

⁵⁰) В. и W. Larfeld, *Griechische Epigraphik*³, München 1914, 343.

⁵¹) *SIG*³ 167, pp. 2 sq., 18 sq., из 367/6.

⁵²) В. уговор који је објавио и уверљиво рестаурирао G. Klaffenbach, *Asylienvertrag zwischen Aetolien und Milet*, Sitz.-Ber. Berl. Akad., Phil.-hist. Kl., 1937, 156, а, pp. 1 sq.

⁵³) Уп. Klaffenbach ad *IG IX* 1³, 69 и Habicht, *Hermes* 85 (1957) 112 sq., нап. 1.

⁵⁴) Larsen, *Repr. Gov.*, 35 sq., 204, нап. 29 и 30.

читаоца о праву беотског већа да се супротстави вољи беотарха, ради објашњења даље изнете ситуације у којој ће оно то заиста и учинити. Веће је бесумње држало, као стални орган, највишу власт у стварима текуће политике којим се на цитираном месту бави Тукидид, па се овом писцу не може стога пребацити нетачност, али та околност није никако довољна да се одрекне постојање и извесна улога једном примарном, повременом телу. Међу функцијама које су обављале хеленске скупштине основне су и опште: избор магистрата и ужих тела и одлучивање у свим важним питањима која се тичу целог коинона⁵⁵). Природно је претпоставити да се беотска скупштина слагала у обема овим тачкама с осталим, али доказа има само за прву. Од беотских магистрата и тела за које знамо, очевидно је да се хипарх бирао на савезној скупштини, а по аналогiji вероватно и беотарси, савезне судије и булеути. Наиме, како нас извештава Оксириншки историчар⁵⁶), једанаест дистрикта беотске територије, расподељени на десет градова који су представљали државе чланице, давали су исти број беотарха, федералних судија и већника, разумљиво највише последњих⁵⁷). Ови функционери су стога и могли можда бити бирани на пленумима већа градова чланица⁵⁸), али је то искључено за функционере чији је број био мањи од једанаест и следствено није се одређивао по репрезентативном принципу (напр. за потврђеног хипарха⁵⁹) и непотврђене, премда вероватне уже финансијске комисије), те је њихов избор морао стајати у компетенцији једног савезног органа⁶⁰). Једино федерално тело које долази у обзир јесте скупштина, јер веће, бар теоретски, није морало сваке године укључивати све кандидате за положаје хипарха и финансијских чиновника (који, међутим, изискују извесну способност и стручност) те према томе ни бирати их. Имајући у виду да је по природи ствари избор магистрата једног (овде савезног) ранга спадао једном фактору, може се претпоставити да се беотска скупштина није разликовала од одговарајућих тела осталих савеза, и да је бирала све федералне органе⁶¹). Из последњег закључка се дају употпунити наша обавештења о беотској скупштини у још једној тачки: избор беотарха

⁵⁵) Уп. Schwahn, *RE*, II R. IV (1931) 1183.

⁵⁶) XVI 3 sq. B.

⁵⁷) В. о целом систему Larsen, *Repr. Gov.*, 33 sqq.; Moretti, *op. cit.*, 136 sqq.

⁵⁸) За ово, доста неуверљиво, решење су се определили Busolt (Busolt—Swoboda, *op. cit.*, II, 1418) и Larsen, *Repr. Gov.*, 38.

⁵⁹) Помиње се двапут, само у једнини: Thuk. IV 72, 3; Plut., *De gen. Socr.* 5, 578 В. Бузолт (Busolt—Swoboda, *op. cit.*, II, 1419 и нап. 4) сматра да је постојао само један беотски заповедник коњице, а Свобода (*Klio* 10(1910) 324) говори о њима у множини. С обзиром да је на беотску пешадију, чији је идеалан број, не рачунајући лаконаоружане, био десет пута већи од коњице (*Hell. Ox.* XVI 4 В), долазило једанаест беотарха, Бузолт ће имати право.

⁶⁰) Ту околност имао је у виду и Свобода (*Klio* 10, 1910, 324) али се погрешно определио за савезно веће.

⁶¹) Њене изборне компетенције треба, вероватно, и узети у обзир код објашњавања Исменијина утицаја (уп. *Hell. Ox.* XVII 2 В).

Трећег савеза падао је у позну јесен⁶²), и сва је вероватноћа да је био исти случај са беотарсима Другог савеза⁶³), што би значило да тад треба ставити и заседање тела које их је одређивало. Лако је могуће да је то био једини термин редовних скупштина с обзиром да се исти орган састајао за време Трећег савеза, према веће вероватно није постојало, само неколико пута годишње⁶⁴).

Захваљујући околности да се иначе доста зна о уређењу Другог беотског савеза, у стању смо рећи нешто ближе и о саставу његове скупштине. Грађанска права у њему нису била ограничена само на слободне мушкарце одређене старости, него на ужи број сопственика извесног имања: ἦσαν καθεστῆκυῖαι βουλαὶ [τό]τε τέττα[ρες παρ' ἐκάστη τῶν πόλεων, ὧν οὐ[χ ἄρασι] τοῖς πολ[ίταις ἐξῆ]ν μετέχειν, ἀ[λλὰ] τοῖς κек[τημένοις] πλῆθος τ[ι χρημά]των⁶⁵). Како се обично и свакако с правом узима, у питању је био хоплитски ценз, сасвим разумљив за земљу која придаје велики значај војној служби (уп. Strab. IX 401). Из тога можемо са сигурношћу закључити да су савезну скупштину сачињавали једино грађани који су испуњавали овај услов и учествовали у већима држава чланица. Истина, изражено је мишљење да само име ових органа, була, говори за постојање једне скупштине у државама чланицама која би укључивала и слободне грађане *infra classem*⁶⁶). Ова претпоставка, која ни раније није сматрана примамљивом, не да се уопште прихватити, па ни проширити на савезну скупштину, ако се призна постојање федералног примарног тела, јер су очевидно примарне локалне буле добиле име због сличности организације од федералне, а ова је имала скупштину као корелат. Даље, према гледишту неких научника, потпуних грађанских права, што би значило и учешћа у скупштини, били су лишени и беотски грађани још двеју категорија. Прву од њих би чинили сопственици имања довољног за набавку хоплитске опреме, али израженог у покретним добрима, а не у земљи. На тај закључак би упућивао Аристотелов податак да је у Теби постојао закон о забрани учествовања у управи лица која се бар десет година нису уздржавала од трговине, као посла који унижава: ἐν Θήβαις δὲ νόμος ἦν τὸν δέχα ἐτῶν μὴ ἀπεσχημένον τῆς ἀγορᾶς μὴ μετέχειν ἀρχῆς (Pol. 1278 a, 25sq.; уп. Pol. 1321a, 28sq.).

⁶²) Како се види из Полибија (XVIII 1—3): Τίτου παραχειμάζοντος ἐν Ἐλατεῖ Βοιωτοῖ... διεπρεσβεύοντο... πρὸς Τίτον... ἐν οἷς ἦν καὶ Βραχυλλῆς, τοῦτον μὲν εὐθὺς βοιωτάρχην κατέστησαν... , уп. Beloch, *Der römische Kalender von* 218—168, *Klio* 15 (1918) 383. Готово је сигурно да се службена година беотарха поклапала са беотском цивилном (уп. Busolt—Swoboda, *op. cit.*, II, 1418), чији је почетни месец био букатиј (децембар/јануар: Bischoff, *Kalender*, RE X (1919) 1576).

⁶³) Исто мисли и Свобода (Busolt—Swoboda, *op. cit.*, II, 1418, нап. 4).

⁶⁴) *Ib.*, 1436.

⁶⁵) *Hell. Ox.* XVI 2 B.

⁶⁶) U. v. Wilamowitz-Moellendorff, *Staat und Gesellschaft der Griechen*, Berlin und Leipzig 1910, 129.

По предлогу већине истраживача⁶⁷⁾, сам закон треба ставити у време Друге беотске лиге и везати за тенденцију, очекивану у крају какав је била Беотија, да се власт сачува земљишним поседницима. Премда Свободин приговор да се цитирана забрана очевидно односи на старији период⁶⁸⁾, не мора бити оправдан (уп. Ксенофонтovo савремено сведочанство о сличним појавама у појединим градовима — *Oik.* IV 3, поменуто од Бузолта⁶⁹⁾), ипак искључиви земљишни оквир имовног ценза не изгледа врло вероватан, како из стварних разлога које наглашава Морети⁷⁰⁾, тако и због формулације πλῆθος τῆς χρημάτων Оксириншког папируса. Док је ово ограничење, постојало или не, у изразито земљорадничкој Беотији могло одузети политичка права само малом броју људи, друго од њих би било много значајније. Наиме, како је већ напоменуто, из Оксириншке историје (XVI 2sq. B) знамо да су на сопствене управне органе имали право десет беотских градова: Теба, Орхомен, Теспије, Хелијарт, Лебадеја, Коронеја, Акраифија, Копе и Херонеја (од 424.)⁷¹⁾. Остала, доста бројна насеља на територији Другог беотског савеза нису представљала политичке субјекте у правом смислу речи, и називају се у савременом извору *symmoroi* (Thuk. IV 93,4) или *synteleis* (Thuk. IV 76,3), дакле терминима чија употреба рачуна са нијансом „потчињеност“ у значењу⁷²⁾. Стога је већина старијих научника⁷³⁾ сматрала да становници симора нису имали јавних права. Овакво гледиште је заступао и Свобода⁷⁴⁾, позивајући се на горе наведено место Оксириншке историје (XVI 2 B) на којем се вели да су у градским булама учествовали само грађани одређеног минимума имања из (десет) градова, који се даље набрајају. По томе би се природно закључило да Бећани који нису били *politai* поменутих градова нити улазили у основне органе управљања, представљају грађане *deminuto iure*, с искључиво приватним правима, као и они *infra classem*. Међутим,

⁶⁷⁾ E. Meyer, *Geschichte des Alterthums*, III, Stuttgart 1901, 620, V, Stuttgart und Berlin 1902, 212 sq.; G. Glotz, *Le conseil fédéral des Béotiens*, BCH 32 (1908) 276; Busolt—Swoboda, *op. cit.*, I, 353 sq. са нап. 5, II, 1416; Larsen, *Repr. Gov.* 32 (уз резерву).

⁶⁸⁾ Swoboda, *Klio* 10 (1910) 318.

⁶⁹⁾ Busolt—Swoboda, *op. cit.*, I, 354 у нап.

⁷⁰⁾ Moretti, *op. cit.*, 133 sq.

⁷¹⁾ В. о целој географској ситуацији савеза, и променама које су током времена настајале E. Meyer, *Theopomps Hellenica*, Halle 1909, 94 sqq. са мапом, и Moretti, *op. cit.*, 136sqq.

⁷²⁾ Уп. F. Poland, Σύμμοροι, RE, II R, IV (1931) 1168; Kahrstedt, Συντελεία, RE, II R, IV (1932) 1456sq.; Swoboda, *Klio* 10 (1910) 316, нап. 5. Основни смисао је међутим неутралан: Larsen, *Repr. Gov.*, 204, нап. 26.

⁷³⁾ Побројаних код Свободe, *Klio* 10 (1910) 316sq., нап. 6.

⁷⁴⁾ Swoboda, *Klio* 10 (1910) 316sq., *Griechische Staatsaltertümer*⁶, Tübingen 1913, 257 са нап., 5; прихватио Schwahn, RE, II R, IV (1931) 1217.

како су већ нагађали В. Фишер⁷⁵), Г. Гилберт⁷⁶) и, недавно, Ларсен⁷⁷), симори су могли стајати према градовима чланицама у односу слободних кома или дема, и чинити њихове грађане формално, ако не стварно, да уживају потпуна права. Ово друго гледиште, по нашем мишљењу, боље одговара олигархијском духу лиге, не претпостављајући изједначавање грађана испод и изнад ценза, и једноставније објашњава повремену промоцију симора (напр. Херонеје) у државе чланице, која би у случају политичке неправности њихових житеља представљала тежу ствар. Према томе, из претходно реченог следи да су за време Другог беотског савеза сви грађени с одређеном количином добара имали право да учествују у федералној скупштини, као део својих јавних права.

Пре него што завршимо, дужни смо упозорити на једну околност. Током излагања смо говорили о беотској скупштини за цело време Другог беотског савеза (447.—386.), иако се подаци о њој односе само на четврти век. Премда је *argumentum ex silentio* веома опасан, како је наглашено, у оваквим случајевима, и премда организација самог коинона и опште стање хеленског федерализма тог доба говоре у прилог постојању скупштине од почетка, треба дозволити могућност да је ово тело установљено, као мера извесне демократизације, последњих година петог, или првих четвртог столећа, кад је дошло, одмах иза 404., до беотског приближавања Атине и постепеног прекида са Спартом⁷⁸).

Закључак да треба рачунати са савезном скупштином у уређењу Друге беотске лиге има своју ширу вредност. Организација ове државе, како се досад представљала, без заједничког тела директне власти, давала би сјајан пример репрезентативног управљања у федерацијама ранијег доба. Тим примером се Ларсен и користио, као прећутном или изричито поменутом полазном тачком за стварање тезе о значајној улози представничког принципа у структури старијих хеленских држава, тезе која чини важан део његове опште прихваћене студије назване *Representative Government in Greek and Roman History*. Новост предложена горњим излагањем у складу је са закључцима до којих је дошла Ф. Папазоглу приказујући Ларсенову књигу⁷⁹): типични облик античке управе остаје непосредно учешће грађана, а основна Ларсенова концепција је постављена формалистички и неисторијски.

Београд.

С. Душанић.

⁷⁵) W. Vischer, *Über die Bildung von Staaten und Bünden, oder Centralisation und Föderation im alten Griechenland*, Basel 1849, 23, нап. 1 (= *Kl. Schriften* I, 341, нап. 4).

⁷⁶) G. Gilbert, *Handbuch der griechischen Staatsalterthümer*, II, Leipzig 1885, 53, нап. 2).

⁷⁷) Larsen, *Repr. Gov.*, 34.

⁷⁸) B. F. Cauer, *Boiotia*, RE III(1899) 649sq.; Schober, *Thebai*, RE, II R. V(1934) 1466sq. За хронологију смене Леонтијада Исменијом в. и нап. 42.

⁷⁹) Жива Антика 8(1958) 172sq.

SUMMARY

S. Dušančić: TA KOINA TON BOIΩTΩN

The last sentence of the sixteenth chapter (ed. Bartoletti) of the *Hellenica Oxyrhynchia* has been read by all the editors and commentators with the second *kai* deleted: Τὸ μὲν οὖν ἔθνος (sc. Βοιωτοί) ὄλον οὕτως ἐπολιτεύετο, καὶ τὰ συνέδρια {καὶ} τὰ κοινὰ τῶν Βοιωτῶν ἐν τῇ Καδμείᾳ συνεκάθιζεν, and consequently understood as referring in its latter part only to the meetings of the federal *boule*. A variance, little important for the meaning of the clause, and even less probable, is given by Kalinka's text: . . . τὰ κοινὰ συνέδρια . . . συνεκάθιζεν. We think that there is no proper reason for these alterations of the textual tradition, and propose in this connection the following translation: . . . „the Boeotian assemblies and the councils have been sitting in the Cadmea“.

Against such an interpretation Larsen (*Repr. Gov.*, 204, n. 29) put forward two objections: „the language would be strange, and there is no other evidence for a federal assembly in addition to the council“. Besides, Larsen stresses the importance of the *boule* of the Second Boeotian Confederacy (447.—386.), which, as a result, could have made the assembly unnecessary. We find, however, the sentence syntactically and stylistically quite correct, whereas the usage of the terms *synedrion* (frequently also without the attribute *koinon*) for a federal council, and *koinon* for a federal assembly is well known; to quote only the examples of the occurrence of both of them within the same state or text: Aetolian (e. g. *IG XII 2,205*—Diod. XIX 66,2), Epirote (*SGDI 1337*, with Nilsson's restoration of the prescript), Cretan (*SGDI 5146*) Leagues; it is worth noting that one probably should understand τὸ κοινὸν τῶν Ἀχαρνάνων, mentioned in Xen., *Hell.* IV 6, 4 as a federal assembly, in spite of the different interpretations, (e. g. Busolt—Swoboda, *Gr. Staatskunde*, II, 1463 with n. 4) and translations (e. g. Hatzfeld's in the Budé edition). The texts giving the plural form *synedria* in the meaning (to be reckoned with in the sentence discussed) of the meetings of the body are rarer but they exist (e. g. Plut., *Them.* XX), and, in a similar way, we are entitled to assume an analogous use for the *koina* (though otherwise, as it seems, not attested) with regard to the parallels offered by the relative terms *ekklesia* and *apella* (e. g. *Ath. Pol.* XLIII 4; *SIG*³ 487, 11.9 sq., 400, 11. 5 sq.; *OGIS* 47, 11. 1 sq.; *SIG*³ 748, 11.39 sq.). On the other hand, there are no material reasons for the denying of the existence of a general assembly of the Second Boeotian Confederacy, since the great majority of similar Greek organizations included both organs. Larsen's second objection is not very strong (cf. the scarcity of the mentions of the *boule* itself — Thuk. V 38, *Hell. Ox.* XVI sq. — which, however, was sitting continually; as to the lacking allusion to the assembly in the previous part of the *Hell. Ox.* XVI, one should bear in mind that this account speaks very little about federal organs of the League, mentioning so the *boule* (the *bouleutai* figure in an earlier sentence of the same chapter, but without any closer explanation, and in a different connection, only at the end too), and, moreover, the below text seems to provide a new attestation of the body:

Ἐδόναντο δὲ τότε μὲν καὶ ἔτι μικρῶ πρότερον οἱ πε[ερ]ὶ τὸν Ἰσμηνίαν καὶ τῶν Ἰσμηνίων Ἄνδρουκλείδ<α> καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Βοιωτοῖς καὶ [παρὰ] τῇ βο[υ]λῇ τῶν Βοιωτῶν, ἐμπε[ρο]σθεν γάρ] προ[ει]χον οἱ πε[ερ]ὶ τὸν Ἀστῖαν καὶ Λεοντιάδην, χρόνον δὲ τινα συχρὸν καὶ τὴν πόλιν (sc. Θήβας) διὰ κ[ρά]τους εἶχον. (*Hell. Ox.* XVII 2, Bartoletti; γάρ: L. Castiglioni, *Gnomon* 4, 21 — a preferable restoration with regard to the space available and the occurrence of two more δέ (one not surviving) in the sentence; Βοιωτοῖς: proposed by me instead of the common Θεβαίους which represents a pleonasm if we accept that the part [χρόνον δὲ τινα συχρὸν καὶ τὴν πόλιν (sc. Θήβας)] . . . [εἶ]χον also refers to the partisans of Ismenias, as suggested by the construction μὲν—δέ and the fact that Leontiaides, the polemarch in 383, must have been too young to hold the predominance [χρόνον τινα συχρὸν] before 404., when there began in Boeotia a short neutral period succeeded by at least 14 years of Ismenias' rule. The structure of the sentence is clearly revealed by three *kai* preserved (the last but one incompletely) before τοῖ [ς---], τῇ βο[υ]λῇ and τὴν πόλιν, figuring as three points of the influence of the

ἀττικίζοντες). Namely, the *ethnicon*, confronted with the *boule*, is to be taken as meaning the assembly (cf. e. g. the titles γραμματεῶν τῶν Αἰτωλῶν and γραμματεῶν συνέδρων found, side by side, in inscriptions).

Thucydides' words ἀίπερ (sc. τέσσαρες βουλῆι τῶν Βοιωτῶν) ἅπαν τὸ κῦρος ἔχουσιν (V 38,2) are not to be taken in a strict constitutional sense; they do not affirm that the *boule* was the bearer of sovereignty, but explain that the body had the last word in matters of the current policy, in order to enable the reader to understand the result of its disagreement with the Boeotarchs, described immediately after.

The participation in the assembly was open obviously to all Boeotians in possession of full rights, i. e. adult free men having a certain quantity of goods (cf. *Hell. Ox.* XVI 2). We do not find plausible the assumption (e. g. Glotz, *BCH* 32, 276; Busolt—Swoboda, I, 353 sq. with n. 5, II, 1416) that there was a land owning obligation for the complete citizens (cf. Swoboda, *Klio* 10, 318; Moretti, *Ric. sulle leghe greche*, 133 sq). The *synteleis* or *symmoroi* probably were in position of free *komai* or *demai* (as supposed already by Vischer, *Kl. Schriften* I, 341, n. 4 and Gilbert *Gr. Staatsalt.*, II, 53, n. 2, cf. Larsen, 34) and consequently enjoyed political rights too (for the different opinion see Swoboda, *Klio* 10, 316 sq. and the bibliographical note 6; id., *Gr. Staatsalt.*⁶, 257 and n. 5; Schwahn, *RE*, II R. IV, 1217).

Among the competencies of the assembly, we may assume with great probability the election of federal magistrates. This is obvious for those whose number did not permit the proportional disposition according to the eleven districts (like *hyparch*), since they could not be voted by the local *boulai*, whereas the federal *boule* needed not include all the candidates every year. Keeping in mind that the election of the federal factors was a general privilege of the assemblies, we are entitled to surmise that the same case was also with that of Boeotians. Provided that we accept this — since the official year of the Boeotarchs of the Third League began late in autumn (cf. Polyb. XVIII 1 sqq.), and, perhaps, also of those of the Second League (Busolt—Swoboda, II, 1418, n. 4) — one meeting of the assembly, and possibly the only regular one, should be placed at this time.

The conclusion that there was a primary federal organ during the Second Boeotian Confederacy, has its wider interest. The evaluation of the importance of the representative principle for the ancient government depends mainly on how much a direct government was employed in particular states. In this respect, Larsen's famous study shows a certain overestimation of the importance of the former system and a misconception of its character, as demonstrated by F. Papazoglou (*Živa Antika* 8, 172 sqq.). Our proposal for the assumption of a federal assembly in a state which gives one of the best Greek examples of the representative government, and which was used as a starting point for the reconstruction of the organization of some other early Greek states in a similar direction, may provide a further ground for the right understanding of the phenomenon.